

**Kopasz Marianna: Lakóhelyi szegregáció
és társadalmi feszültségek a magyarországi
településeken**

(elektronikus verzió, készült 2006-ban)

A tanulmány eredetileg nyomtatásban megjelent:

Kopasz Marianna (2004) „Lakóhelyi szegregáció és társadalmi feszültségek a magyarországi településeken”: in: *Társadalmi riport 2004*, Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, Pp. 414–424.

Lakóhelyi szegregáció és társadalmi feszültségek a magyarországi településeken

Kopasz Marianna

A TÁRKI 1995-ben indította el azt a kutatássorozatot, amelynek célja a magyarországi helyi önkormányzatok vizsgálata, a települések gazdasági és társadalmi helyzetének megismerése, illetve nyomon követése. A 2003. évi felmérés kérdőívében a rendszeresen ismétlődő kérdéseken túl a lakóhelyi szegregáció léteire és a társadalmi feszültségekre vonatkozó kérdések is szerepeltek.

A kutatás során postai önkitöltős kérdőíves technikát alkalmaztunk. A korábbi évektől eltérően az adatfelvétel több hullámban zajlott. Annak érdekében, hogy a városok megfelelő számban legyenek reprezentálva, az első körben – 2003 szeptembere és decembere között – nem válaszoló városi vezetőket telefonon kerestük meg. A nem válaszoló községek önkormányzataihoz pedig újra elküldtük a kérdőívet. E többhullámos megkérdezési technikának köszönhetően a válaszadási arány országosan 56% volt.¹

Ebben a tanulmányban az egyes társadalmi csoportok lakóhelyi szegregációjának és a csoportok közötti társadalmi konfliktusoknak a települési előfordulását mutatjuk be. Miután effajta keresztmetszeti elemzés Magyarországra vonatkozóan ez idáig nem áll rendelkezésre, a tanulmány megközelítése döntően leíró jellegű.

1. A lakóhelyi szegregáció előfordulása a magyarországi településeken

A kérdőívben a lakóhelyi szegregáció több formájára – az etnikai, a vallási és politikai hovatartozáson alapuló szegregációra, a jövedelmi helyzeten alapuló szegregációra, valamint a településre újonnan beköltözők lakóhelyi elkülönülésére –

¹ A visszaküldött 1754 kérdőívből álló mintát a KSH településsoros adatai alapján súlyoztuk. A súlyozott minta elemszáma 1749 lett, ez a magyarországi települések regionális- és települési rétegződés szerinti megoszlására nézve reprezentatív, azzal a megszorítással, hogy a budapesti kerületek adatait nem tartalmazza. A tanulmányban ennél fogva közép-magyarországi régió alatt mindvégig Pest megye értendő. A kutatásról bővebben ld. Kopasz–Simonovits (2004).

vonatkozóan szerepeltek kérdések. A kutatás keretei között nem állt módunkban a szegregáció jelenségének objektív kritériumok mentén való körülhatárolása, így a kérdőívet kitöltő önkormányzati vezetőktől azt kérdeztük, hogy tudomásuk szerint vannak-e olyan lakónegyedek a településen, ahol bizonyos társadalmi csoportok kiugróan nagy arányban élnek.²

A válaszoló önkormányzatok mintegy fele (51%) jelezte, hogy a településen érzékelhető a lakóhelyi szegregáció egyik vagy másik formája. A települések 27%-ában a lakóhelyi elkülönülésnek – a fentebb felsoroltak közül – legalább két formáját is észlelték.

Az adatok arról árulkodnak, hogy a magyarországi régiók közül Közép-Magyarország és az Észak-Alföld településeire jellemző a leginkább a szegregáció valamely formája. Sőt, ebben a két régióban a legtöbb településen a lakóhelyi elkülönülésnek egynél több formája van egyszerre jelen. A másik végletet a közép- és a nyugat-dunántúli települések képezik: a válaszadók szerint ezek 60%-ában nincsenek szegregált lakónegyedek. A lakóhelyi elkülönülés kialakulása általában annál gyakoribb, minél nagyobb egy település. Így a szegregáció előfordulásában megjelenő regionális különbségeket legalább részben az egyes régiók eltérő településstruktúrája magyarázza.

A lakóhelyi szegregáció általunk vizsgált formái közül a cigányok és a szegények szegregációja fordul elő a leggyakrabban a magyarországi településeken. A települések 29%-ában számoltak be a válaszadók olyan lakónegyedek létezéséről, ahol kiugró a cigány népesség aránya.³ Közel ennyi települést (27%) érint a rossz jövedelmi helyzetben lévők lakóhelyi szegregációja. Ennél lényegesen kevésbé jellemző (11%) a lakosság tehetős rétegeinek elkülönülése. A települések 15%-án tapasztalható, hogy az újonnan beköltözők elkülönült lakónegyedeket hoznak létre. Vallási alapú szegregációra a települések 11%-án találni példát. Legritkábban a politikai hovatartozáson alapuló lakóhelyi elkülönülés jelenik meg: a települési önkormányzatok 3%-a jelzett ilyet. Részint a területi korlátok, részint pedig a vallási és politikai szegregációról beszámoló települések alacsony száma miatt ehelyütt eltekintünk a szegregáció ezen formáinak elemzésétől. A továbbiakban a cigányok lakóhelyi szegregációjára és az eltérő jövedelmi helyzetű csoportok lakóhelyi elkülönülésére vonatkozó eredményeinket mutatjuk be.

² A kérdőív – táblázatos formában – az alábbi kérdéseket tartalmazta: „Megítélése szerint az Önök településén van-e olyan rész (vannak-e olyan részek), ahol kiugróan nagy arányban élnek a) bizonyos vallási felekezethez tartozók, b) bizonyos politikai pártállásúak, c) gazdagabbak, d) szegényebbek, e) a településre újonnan beköltözők, g) romák?”

³ A felmérésben a kérdőívet kitöltő önkormányzati vezető megítélésére (polgármester, annak helyettese vagy a jegyző) bízunk, hogy a település lakói közül kik minősülnek cigánynak.

1.1. A cigány népesség lakóhelyi szegregációja

Magyarországon minden tíz településből háromban (29%) találni olyan lakórészeket, ahol zömében cigányok élnek. Azoknak a településeknek a százalékában kifejezve, amelyeken cigányok is élnek, az etnikai alapú szegregáció a települések 36%-án van jelen. Minél nagyobb a cigány lakosság települési számaránya, annál valószínűbb az etnikai szegregáció kialakulása. Azon települések között, ahol a cigányság népességen belüli aránya 25% fölött van, már mintegy minden ötödik (18%) olyan, ahol a cigányok nem más társadalmi csoportoktól elszigetelten élnek.

Nem meglepő tehát, hogy az etnikai alapú szegregáció legnagyobb arányban azokban a régiókban jelenik meg, ahol a cigányság – önkormányzati vezetők becslésén alapuló – átlagos települési számaránya a legmagasabb: az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon. Ebben a két régióban találni a legtöbb olyan települést, ahol a cigányság aránya a 25%-ot is meghaladja.

Megfigyelhető ugyanakkor, hogy a Dél-Dunántúlon, – ahol a fenti két régiót közelíti a cigány népesség települési számaránya – relatíve kevésbé gyakori a cigányság lakóhelyi elkülönülése. Érdemes összevetni a dél-dunántúli és a közép-magyarországi régió ide vonatkozó adatait. A két régióban az etnikai alapú szegregáció a települések ugyanakkora hányadát jellemzi, miközben a közép-magyarországi térségben a cigányság települési számaránya az országos átlag alatt marad. Ennek egyik lehetséges oka a két régiót jellemző eltérő településszerkezet. Ahogyan az *1. táblázatból* látszik, a településméret növekedésével – minden egyéb változatlansága mellett – nő a cigányok lakóhelyi elszigetelődésének előfordulási gyakorisága. A Dél-Dunántúl aprófalvas térségeiben tehát már ennél fogva is kevésbé várható a cigányság lakóhelyi szegregációja. A régióban ugyanakkor relatíve magas az olyan települések aránya, amelyeket jelentős részben vagy akár többségében cigányok laknak.⁴ Így valószínű, hogy a cigány lakosság térbeni elszigetelődése nem csak, vagy nem elsősorban a mikrokörnyezet szintjén, hanem a települések szintjén megy végbe. Ezzel szemben a közép-magyarországi régió településstruktúrájában jelentős a népesebb települések súlya, amelyekre – *ceteris paribus* – fokozottabb mértékben jellemző a lakóhelyi szegregáció kialakulása. Így annak ellenére, hogy a cigányság népességen belüli aránya a régió településein az országos átlag alatti, viszonylag magas azoknak a telepü-

⁴ Adataink azt mutatják, hogy míg a Dél-Dunántúlon a cigányok által (is) lakott települések közel felében 10% fölött van a cigány népesség aránya, addig Közép-Magyarországon mindössze minden ötödik településen haladja meg ezt az arányt.

léseknek az aránya, ahol a cigányok koncentráltan, a többségi társadalomtól elszigetelten élnek.

1. táblázat. A cigányok lakóhelyi szegregációjának előfordulása a magyarországi településeken régió, településméret és a cigányság települési számaránya szerint (%)

	A cigányság lakóhelyi szegregációját jelző települések aránya (%)	A válaszoló települések száma (N)
<i>Régió</i>		
Közép-Magyarország (Bp. nélkül)	31	99
Közép-Dunántúl	12	217
Nyugat-Dunántúl	13	342
Dél-Dunántúl	31	353
Észak-Magyarország	43	322
Észak-Alföld	50	209
Dél-Alföld	27	136
<i>Összesen</i>	<i>29</i>	<i>1678</i>
<i>Településméret</i>		
1000 fő alatt	19	875
1000–1999 fő	35	365
2000–10 000 fő	40	353
10 000 fő felett	64	85
<i>Összesen</i>	<i>29</i>	<i>1678</i>
<i>A cigány lakosság települési számaránya a cigányok által (is) lakott településeken</i>		
1% alatt	2	225
1–4,99%	18	388
5–9,99%	37	242
10–25%	57	303
25% fölött	82	174
<i>Összesen</i>	<i>36</i>	<i>1332</i>

1.2. Jövedelmi helyzeten alapuló lakóhelyi szegregáció

Ebben a fejezetben az alacsony és a magas jövedelmű társadalmi rétegek lakóhelyi szegregációjának települési előfordulását mutatjuk be.⁵ Ezzel összefüggésben tárgyaljuk a településre újonnan beköltözők lakóhelyi elkülönülé-

⁵ A kérdőív vonatkozó kérdésében a „szegényebbek” és „gazdagabbak” kifejezések szerepeltek. Az egyes csoportokhoz való tartozás eldöntését ezúttal is a kérdőívet kitöltő önkormányzati vezetők szubjektív megítélésére bíztuk.

sének kérdését is, mivel a tapasztalatok azt mutatják, hogy az új letelepedők jellemző módon a régi lakosságtól eltérő jövedelmi helyzetű csoportok.⁶

Adataink szerint a jövedelmi helyzet alapján kialakuló lakóhelyi szegregáció előfordulása – legyen szó akár az alacsony, akár a magas jövedelmű rétegekről – összefüggést mutat a település méretével és annak regionális hovatarozásával is. A település lélekszámának növekedésével – várakozásunknak megfelelően – nő az alacsony jövedelmű csoportok szegregációjának előfordulási gyakorisága (2. táblázat). Míg az ezer főnél kisebb települések közül minden ötödiken, addig a 10 ezer főnél népesebb települések kategóriájában már a települések több mint felén vannak elkülönülő, szegények lakta részek. Ugyanilyen irányú az összefüggés a település nagysága és a jómódúak lakóhelyi elkülönülésének előfordulása között.

Korábban láttuk, hogy a szegények lakóhelyi koncentrációja sokkal több települést jellemez, mint a gazdagoké. A különbség elsősorban a kisebb települési méretkategóriákban jelentkezik, ahol ritka a gazdagok térbeni elkülönülése. Az adatok azt mutatják, hogy azokon a településeken, ahol a gazdagok elkülönülő lakónegyedekben élnek, ott az esetek döntő többségében megfigyelhető a szegények szegregációja is.

A szegények lakóhelyi koncentrációja az észak-alföldi településeken tűnik a legjellemzőbbnek: a települések 37%-át érinti. Ez nyilván összefüggésben áll azzal, hogy a magyarországi régiók közül az Észak-Alföldön a legmagasabb a szegénységi kockázat, akármelyik szempont (jövedelem, fogyasztás vagy életkörülmények) szerint is határozzuk meg, hogy ki minősül szegénynek.⁷ Ebben a térségben – és általában ott, ahol a cigány lakosság koncentrációja – feltételezhető, hogy jelentős az átfedés az etnikai és a jövedelmi helyzeten alapuló szegregáció között. A szegények lakóhelyi elszigetelődése ezzel szemben a gazdaságilag fejlett Nyugat-Dunántúlon a legritkább: a települések 13%-án adtak számot erről az önkormányzati vezetőik. Ez azért sem váratlan, mivel a fentebb már idézett szegénységkutatások eredményei alapján – a Budapestet is magában foglaló Közép-Magyarország mellett – ez a térség mutatkozik a legkevésbé szegénynek. A két régió között

⁶ Csanádi és Csizmadya (2002: 33–34) az 1990-es évek során Budapestről kiáramló népesség kapcsán kimutatták, hogy a főváros körüli agglomerációba kiköltözők jelentős része középosztálybeli, míg a távolabb fekvő településekre költözők közül sokan az alsóközép, illetve alsó osztályokhoz tartoznak. Másként fogalmazva, az agglomeráció egyes körzetei a magas társadalmi státuszúak, míg más körzetei az alacsonyabb státuszú népesség költözési célterületévé válnak. Hardi (2002: 69) a Győr környéki szuburbanizációs jelenségeket vizsgálva arra a megállapításra jut, hogy a városból kiköltöző rétegek általában magasabb jövedelemmel rendelkeznek, mint a szuburbán települések lakói.

⁷ Lásd Kapitány–Spéder (2004).

tapasztalható jelentékeny eltéréshez ugyanakkor hozzájárulhat településszerkezetük különbözősége is, ugyanis az Észak-Alföldön jóval több a nagy település, mint a Nyugat-Dunántúlon.

A tehetősebb rétegek lakóhelyi elkülönülése messze a közép-magyarországi régióban a leggyakoribb: a települések 28%-án tapasztalható. Ebben – a nagyobb településeknek a régió településszerkezetében képviselt jelentős súlya mellett – szerepet játszhat az utóbbi években felgyorsult lakóhelyi szuburbanizációs folyamat is, amelynek során a fővárosi közép- és felsőközép rétegek tagjai jelentős számban áramlanak ki a környező településekre. Elképzelhető, hogy a közép-magyarországi településeken a jövedelmi helyzet alapján létrejövő lakóhelyi szegregációt nem elhanyagolható mértékben a szuburbanizálódás generálja. A magas jövedelműek lakóhelyi elkülönülésével újfent a – hasonlóképpen fejlett – Nyugat-Dunántúl településein találkozhatunk a legritkábban. Ez részint legalábbis a régiót jellemző településszerkezetének köszönhető, azaz a kistelepülések magas arányának.

2. táblázat. A lakóhelyi szegregáció egyes formáinak előfordulása a magyarországi településeken régió és településméret szerint (%)

	A szegényebbek...	A gazdagabbak...	Az újonnan beköltözők
	...lakóhelyi szegregációját jelző települések aránya az összes válaszoló település százalékában		
<i>Összesen</i>	27	11	15
Régió			
Közép-Magyarország (Bp. nélkül)	30	28	44
Közép-Dunántúl	20	10	16
Nyugat-Dunántúl	13	7	18
Dél-Dunántúl	31	9	10
Észak-Magyarország	32	11	14
Észak-Alföld	37	14	7
Dél-Alföld	30	11	15
N	1679	1672	1674
Településméret			
1000 fő alatt	22	5	10
1000–1999 fő	25	9	17
2000–10 000 fő	34	19	23
10 000 fő felett	56	50	28
N	1680	1672	1672

A településre újonnan betelepülők lakóhelyi elszigetelődésében is markáns regionális különbségek tapasztalhatók. E tekintetben kitűnik a közép-

magyarországi régió, ahol a települések mintegy 44%-án megfigyelhető a fővárosból kiköltöző rétegek lakóhelyi szegregálódása. Ismeretes, hogy a vidéki városok körüli szuburbanizáció a főváros környéki szuburbanizációhoz képest később kezdődött meg, s annál lényegesen kisebb léptékben zajlik.⁸ Közvetett módon ezt tükrözik felmérésünk adatai is, mely szerint a Közép- és Nyugat-Dunántúlon a települések 16–18%-a jelezte az új lakosok térbeni koncentrálódását. Elvértve észlelhető ugyanakkor az új betelepülők lakóhelyi elszigetelődése az Észak-Alföldön és a Dél-Dunántúlon.

2. Az egyes csoportok közti társadalmi konfliktusok előfordulása

A felmérés során arról is kérdeztük az önkormányzati vezetőket, hogy érzékelnek-e feszültséget saját településükön az egyes társadalmi csoportok – nevezetesen a cigány és nem cigány lakosok, az eltérő jövedelmi helyzetűek, a régi lakosok és újonnan beköltözők, illetve a különböző vallási és politikai hovatartozásúak – között.⁹

A válaszadó települések összesen 45%-a számolt be a fentebb felsorolt társadalmi feszültségek valamelyikének meglétéről. A települések mintegy egynegyedén a feszültségek halmozottan jelentkeznek (legalább két feszültségforrás meglétét jelezték).

A társadalmi konfliktusok leginkább a nyugat- és közép-dunántúli régiót kerülik el. Ott a települések kétharmada mentes a vizsgált feszültségek mindegyikétől. Ezzel szemben Közép-Magyarországon és Észak-Alföldön van a legtöbb olyan település, ahol a társadalmi konfliktusok halmozottan vannak jelen.

A társadalmi feszültségek itt vizsgált formái közül a legtöbb településen a cigányok és a nem cigányok közötti feszültség fordul elő: az összes települési önkormányzatok 26%-a számolt be ilyenről. Ez azt jelenti, hogy a cigányok által (is) lakott települések 31%-át jellemzik etnikai konfliktusok. A települések 23%-án észlelhetők feszültségek a gazdagok és szegények között. Az újonnan beköltözők és a régi lakosok közötti feszült viszony a települések 15%-ára jellemző. Minden ötödik településen léteznek feszültségek a különböző politikai pártállásúak között, míg meglehetősen ritka az egyes vallási

⁸ Erről lásd például Hardi (2002).

⁹ A következő kérdéseket tettük fel: „Megítélése szerint az Önök településén van-e (vannak-e) feszültségek a) a különböző vallási felekezethez tartozók között, b) a különböző politikai pártállásúak között, c) a gazdagabbak és a szegényebbek között, d) a településre újonnan beköltözők és a régi lakosok között, e) a romák és a nem romák között?”

felekezethez tartozók közötti ellentét. A részletesebb elemzést továbbra is az etnikai és a jövedelmi konfliktusokra korlátozzuk tanulmányunkban.

2.1. Etnikai konfliktusok

A cigány és nem cigány lakosok feszültségterhes viszonya Észak-Magyarországon és az Észak-Alföldön a leggyakoribb (a települések 36, illetve 34%-a), vagyis épp abban a két régióban, ahol a legmagasabb a cigányság népességen belüli aránya, illetve azoknak a településeknek az aránya, ahol a cigány lakosság szegregáltan él. Az etnikai feszültségek ezzel szemben a Közép- és Nyugat-Dunántúl településein jelentkeznek a legkevésbé.

3. táblázat. Az etnikai feszültségek előfordulása a magyarországi településeken régió, településméret és a cigányság települési számaránya szerint (%)

	Az etnikai feszültségek előfordulnak (%)	A válaszoló települések száma (N)
Régió		
Közép-Magyarország (Bp. nélkül)	30	101
Közép-Dunántúl	16	219
Nyugat-Dunántúl	16	344
Dél-Dunántúl	26	356
Észak-Magyarország	36	330
Észak-Alföld	34	211
Dél-Alföld	26	140
<i>Összesen</i>	<i>26</i>	<i>1701</i>
Településméret		
1000 fő alatt	21	886
1000–1999 fő	27	373
2000–10 000 fő	33	359
10 000 fő felett	38	85
<i>Összesen</i>	<i>26</i>	<i>1703</i>
A cigány lakosság települési számaránya a cigányok által (is) lakott településeken		
1% alatti	8	226
1–4,99%	20	392
5–9,99%	32	245
10–25%	50	315
25% fölötti	53	177
<i>Összesen</i>	<i>31</i>	<i>1355</i>

A cigányok és nem cigányok közötti konfliktusok előfordulási gyakorisága nő a nagyobb települési méretkategória felé haladva. Azt is megvizsgáltuk, hogy a cigányság települési aránya miként befolyásolja a cigányok és nem cigányok közti konfliktusok kialakulását. Ahogyan a 3. táblázatból is jól látszik, a romák települési számarányának emelkedése növeli a társadalmi feszültségek előfordulási gyakoriságát, de aközött, hogy a népesség 10–25%-át teszik-e ki, vagy annál többet, már nincs lényeges különbség.

2.2. Az eltérő jövedelmi helyzetűek közötti feszültségek

Előzetesen azt várjuk, hogy a gazdagok és a szegények közötti jövedelmi feszültségek azokat a régiókat jellemzik a leginkább, ahol magasabb a relatív szegénységi ráta¹⁰ (Észak-Alföld és Észak-Magyarország), s azokat a legkisebb mértékben, ahol alacsony (Közép- és Nyugat-Dunántúl, valamint Közép-Magyarország). Eredményeink döntő részben megfelelnek a várakozásoknak, még ha a kimutatott regionális különbségek nem is túlságosan élesek. Legnagyobb arányban a Dél-Alföld (29%) és az Észak-Alföld (28%) települési szembesülnek a szegények és gazdagok közti konfliktusokkal, a legkisebb arányban pedig a Közép-Dunántúl (15%) és Közép-Magyarország (17%) települései. Egyedül talán a dél-alföldi adat okoz meglepetést: a jövedelmi feszültségekkel terhelt települések aránya annak ellenére a legmagasabb, hogy a térség a szegénységi ráták alapján a regionális sorrend közepén foglal helyet. A megyék szintjén vizsgálódva kissé árnyalhatjuk a képet: a jövedelmi feszültségek Tolna, Békés, Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben tűnnek a leginkább, Fejér és Veszprém megyében pedig a legkevésbé jellemzőnek.

Az egyes jövedelmi csoportok közti feszültségek a településmérettől függetlenül vannak jelen az országban (lásd a 4. táblázatot).

A településre újonnan beköltözők által gerjesztett társadalmi konfliktusok – nem meglepő módon – a szuburbanizációs folyamatban élenjáró közép-magyarországi régió településein észlelhetők a legnagyobb arányban, ahol majd minden harmadik településen jelen vannak. Könnyen lehet konfliktus forrása, ha a betelepülők rövid idő alatt a helyi társadalom domináns csoportjává válnak, vagy ha tömeges beköltözésük révén veszélybe kerülnek azok az értékek, amelyek a település vonzerejét jelentik (pl. tiszta környezet, csend,

¹⁰ Az összehasonlításhoz a Kapitány és Spéder (2004: 15) által közölt relatív szegénységi rátákat vettem figyelembe. A szerzők az ekvivalens jövedelem átlagának felénél húzták meg a szegénységi küszöböt.

nyugalom stb.).¹¹ Az országos átlagnál több településen érzékelték még az „új lakosok” és az „öslakosok” közti ellentétet a Közép-Dunántúlon (19%), s azon belül is kiváltképp Komárom megyében.

Ezek a társadalmi konfliktusok a 2 ezer főnél nagyobb, de 10 ezernél kisebb méretkategóriát jellemzik a legnagyobb arányban, de ezen belül is a 2–5 ezer fős településeket. (Ebbe a méretkategóriába esik a közép-magyarországi régió legtöbb települése).

4. táblázat. Az egyes társadalmi csoportok közötti feszültségek előfordulása a magyarországi településeken régió és településméret szerint (%)

	A gazdagok és a szegények...	Az újonnan beköltözők és a régi lakosok...
	közti feszültségek előfordulását jelző települések aránya	
Összesen	23	15
Régió		
Közép-Magyarország (Bp. nél- kül)	17	31
Közép-Dunántúl	15	19
Nyugat-Dunántúl	21	12
Dél-Dunántúl	26	14
Észak-Magyarország	23	12
Észak-Alföld	28	14
Dél-Alföld	29	14
N	1710	1703
Településméret		
1000 fő alatt	23	13
1000–1999 fő	24	16
2000–10 000 fő	23	21
10 000 fő felett	21	8
N	1709	1705

3. Néhány következtetés

Az egyszerű kétváltozós elemzések eredményei azt sugallják, hogy a lakóhelyi szegregáció részletesebben is bemutatott formáinak előfordulása erősen függ a településmérettől, s ennek hatása bizonyára meg is jelenik a régiók szintjén tapasztalható különbségekben. Mindazonáltal nagy vonalakban megállapíthatjuk, hogy a közép- és nyugat-dunántúli településeknek az átlagnál kisebb hányadát érinti mind az etnikai, mind a jövedelmi helyzeten alapuló

¹¹ Erről lásd például Kovács (1999), Váradi (1999).

szegregáció. Ezzel szemben a közép-magyarországi településeknek az átlagosnál nagyobb hányadában van jelen a lakóhelyi szegregáció általunk vizsgált valamennyi formája, az Észak-Alföldön a cigányok, a szegények és a gazdagok, Észak-Magyarországon pedig a cigányok és a szegények szegregációja.

A vizsgált társadalmi konfliktusok közül az etnikai konfliktusok mindegyikénél Észak-Magyarország, az Észak-Alföld, valamint Közép-Magyarország településeit sújtják. A szegények és a gazdagok között leginkább az alföldi településeken, illetve a Dél-Dunántúlon keletkeznek feszültségek, míg a szuburbanizációval járó feszültségek a közép-magyarországi régióban érintik messze a legtöbb települést. Az átlagnál kevesebb településnek kell társadalmi konfliktusokkal megbirkóznia a Nyugat- és Közép-Dunántúlon.

Noha felvetődik a kérdés, hogy vajon az egyes társadalmi csoportok lakóhelyi szegregációja növeli-e a közöttük lévő konfliktusok előfordulási esélyét, tanulmányunk kereteit messze meghaladná egy olyan többváltozós statisztikai elemzés, amelynek birtokában ezt megnyugtató módon tisztázhatnánk.

IRODALOM

- Csanádi G. – Csizmady A. 2002: Szuburbanizáció és társadalom. *Tér és Társadalom*, XVI. évf. 3. sz.
- Hardi T. 2002: Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén. *Tér és Társadalom*, XVI. évf. 3. sz.
- Kapitány B. – Spéder Zs. 2004: Szegénység és depriváció. Társadalomszerkezeti összefüggések nyomában. *Életünk fordulópontjai Műhelytanulmányok* 4. sz., Budapest: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet.
- Kopasz M. – Simonovits B. 2004: Jelentés. A TÁRKI Önkormányzati Adatbank 2003. őszi adatfelvétele. Budapest: TÁRKI.
- Kovács K. 1999: A szuburbanizációs folyamatok a fővárosban és a budapesti agglomerációban. In: Barta Gy. – Beluszky P. szerk.: *Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban*. Budapest: MTA RKK.
- Váradai M. 1999: Hová megyünk lakni? Szuburbanizációs minták és konfliktusok a budapesti agglomeráció budai oldalán. In: Barta Gy. – Beluszky P. szerk.: *Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban*. Budapest: MTA RKK.